

Tatai Erzsébet: *A töredék melankóliája. Hosszú lábjegyzet Zoltai Bea* Megtartás – Elengedés c. kiállításához. Ladó Galéria, 2025.február 12.

Rendesen fel kellett gyűrnöm ingem ujját, mert Zoltai Bea a kiállítás katalógusában mindent elmondott munkáiról, amit tudni érdemes, no meg azért is, mert meghökkentő módon, szinte mindenben ellentétes sorozatokat állít ki: fekete (sötét), figuratív, narratív, expresszív, szövevényes képeket egyfelől; fehér (világos), nonfiguratív, felmutató, racionális, kozmikus rendezett munkákat másfelől. A kiállítás címe legújabb diptichonjának címe: *Megtartás – Elengedés* csak bonyolítja a helyzetet.

A fehér alapon nyújtózkodó fehér négyzetek rendjét csak olykor szakítják meg kék vagy piros csíkok – azaz nem is megszakítják, inkább hangsúlyozzák a fehérek fenséges nyugalmaát. Nem kétséges – és nem csak messziről nézve –, hogy ezek a képek folytatják a Malevics által indított, a minimalisták folytatta geometrikus absztrakt képek sorát, melyeken a spirituális rend, emelkedettség, rendezettség, a tiszta érzet szupremációjára érvényesül. A merőleges rendszerben piros és zöld sávok (ahogy Mondrian mondaná) strukturálta felületet átlátható szabályosság, az egésztest átható világosság a modernista esztétika diadalát jelenti, és csendes áhítatra invitál a fehérek sokfélesége, a különböző textúrák fakturális finomsága, különbözőségük játéka, csakúgy a formák (négyzetek) egymás mellé rendelése, néhol finom egymásra rétegzése. De.

Meghekkelt modernizmus

De Zoltai képein a szélek, a vonalak elhajlanak, a mértani művészetet jellemző merevség elpárolog – paradox módon pont a kifeszítéstől lágyl meg a zord geometria. És persze amiatt, hogy 2022 óta Zoltai azzal téríti el gyengéden fagyos mértaniságától az alakzatokat, hogy a felületükre hímzett: természetesen szigorúan monokrómiában tartott, szaggatott, egyenes vonalakat. (Nevezhetném varrásnak is, ha a forma minőségére akarnék inkább utalni, mégis hímzést írtam, az átalakítás motivációját hangsúlyozandó. Ti. a varrás funkcionalizmusától eltérően a hímzés egy rátét, többlet, jel. A megátalkodott funkcionalizmusban nem lenne helye.)

A tiszta érzet földre-szállása

Ráadásul jól látható és tudható, hogy Zoltai Bea szuprematista tárgyaihoz talált vagy megtalált tárgyakat, illetve anyagokat hasznosított újra – szembe szegülve az egyre jobban elhatalmasodó környezetpusztítással. Ugyanakkor ezek a tárgyak ismeretlen történeteket is hordoznak – amelyek emlékei csupán a művész elbeszéléseig vezethetők vissza – pl. addig, hogyan jutott lisztes-zsákokhoz.

felmutatott Ready-made

Zoltai Bea komplex munkájában összefonódik az egyik legszubbtilisabb fajta művészet esztétikája a hétköznapi élet valóságával; egybeolvad az egyszeri történetiség az időtlenség

egyfajta eszméjével, hogy a történet csupán ismert fonala *egy vásárcsarnoktól* visszakanyarodjon *ehhez* a vásárcsarnokhoz.

Zoltai az egykor merőben funkcionális tárgyak esztétikumát művészi (esztétikai) tárgyakká transzformálja. Ezek a tárgyak nosztalgia nélkül őrzik a kézimunka, a gépkorszak előtti kultúra minőségeit (beleértve az ökonómiát és azt is, ahogy a dolgokat előállították, rendben és tisztán tartották), a természetes anyagoknak a nyers kender, pamut és lenvászón testességének, textúrájának szépségét.

Zoltai ready-made-jeit vágással, varrással, ráámára-feszítéssel puha geometrikus képekké alakította át. Olyan képekké, amelyek egyszerűsítés révén a tisztaságot, a világ rendezettségét képviselik. És egyben formájuk által folytatják azt a struktúrát, amelyet talált anyaga felkínált: a szövés raszteres négyzethálóját. Ráadásul a textilmunka az emberi élet alapvetői gényeinek szolgálatában áll, a Zoltai-féle kisajátításban semmi ironia nincs, itt minden szép, csendes és komoly.

Fotókollázsai viszont ezzel egészen ellentétes világba vezetnek. Ahogy a fehér képek a megtartás, úgy a sötétek (csaknem feketék) az elengedés felé tendálnak. A sötét képmezőkben a legkülönbözőbb fotografikus elemek kavarnak, amelyek egyúttal történetek gazdag tárházát is kínálják. Keverednek itt azonban, legalábbis egymásra rétegződnek különféle stílusok is a dadától a szürrealizmuson és az absztrakt expresszionizmuson át a pop artig. A kollázs a világ esetlegességét manifesztálja, ahogy különböző fragmentumok kvázi véletlenszerűen sodródnak egymáshoz. Tudjuk ugyan, hogy a precízen kivágott, elhelyezett és felragasztott motívumok gondos kiválasztás eredményeként kerültek ide, a montázs elv végül mégis egy szétszakított világ működési magyarázata. Nem folytonos a világ szövete, rések tátonganak benne. A képek jelentését pedig a többé-kevésbé szabad asszociáció teremti meg. Zoltainál expresszív gesztusokkal festett, kézzel nyomtatott örvénylő vonalstruktúrák képezte fekete-szürke alapon – mintegy káoszba ágyazottan – jelennek meg az ugyancsak fekete-fehér fénykép-részletek. A *Le Courier* 1973-75 közötti számaiból kivágott motívumok többnyire archetipusosak: szem, száj, gömb, karok, a kitett gyermek mitológéját felidéző Mózes-kosár, aztán hétköznapi motívumok: háttal ülő emberek, házsorok, hadisebesült, és a modern élet jelei: autó, repülő.

Az absztrakt gesztusok ebben a méretben azonban mint csuklómozdulatok inkább idézetek, egy réteget alkotnak itt, amely a kivágatok terét, az őskáosz képi jelét adja. A sorozat címe: *Csendből előlépő és mögötte meghúzódó történetek* innen nyer közvetlen visszaigazolást. Az egyfajta polgári múltat idéző, fehérrel elfedett Blondel keretek eredeti karaktere jól megmaradt, ezáltal jelenlétük szinte hangsúlyosabb, mint átalakítás nélkül – úgy csak nem értenénk e választást. Így azonban a képek részévé válnak, markáns popkulturális, a képekhez tartozó értelemzésre szoruló elemként vannak jelen.

Emlékezem, tehát élek

A karakteresen eltérő sorozatokat azonban összeköti néhány, nem azonnal nyilvánvaló, ám annál lényegesebb közös vonásuk. Az egyik az, hogy mind a kétféle munka mentális anyaga

az emlékezet. A sötét kollázsok konkrét emlékképeket (noha másokét, és a tömegmédiából) hoznak elő, éppoly töredékesen, mint ahogy az emlékezetünk működik. Különböző korokat idéznek fel, amelyek jelenünkbe tolulnak, megzavarnak, gazdagítanak, elgondolkodtatnak, érzelmeket keltenek.

A világos (fehér) képek egészen másfajta módon teszik ezt, itt maga az anyag az, ami szemmel láthatólag őrzí a múltat, ugyanakkor az a múlt még fragmentumokban sem ábrázolódik, csak jelen van

A másik, amely szorosan kapcsolódik az előzőhöz: a leletmentés. A kollázsok képi motívumokat mentenek, és azokkal együtt némileg azokat is, amiket valaha képviseltek. Nem az anyagmegőrzésen van a hangsúly, az átalakítás viszont drasztikus. A másik esetben a leletmentés materiális, a textilanyag hordozza történetét és mindazokét, akikhez tartozott, de azt felismerhetetlenül teszi. Újjáalakítása radikális ugyan, de módszerében szelíd.

Mindegyik esetben Zoltai Bea a múlt fragmentumaival – így emlékekkel, a letűnt világ maradványaival dolgozik, amik mindig az elmúlásra, a veszteségre emlékeztetnek, mégis a velük való foglalkozás a múlt jelenvalóságát és éltető erejét demonstrálják.